

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه‌ای در امید به آینده جوانان (مورد مطالعه: جوانان استان آذربایجان شرقی)

سعید سلطانی بهرام^۱
محمدباقر علیزاده اقدم^۲

10.22034/SSYS.2022.2200.2572

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۱

امروزه، امیدواری به مثابه بنیادی‌ترین انگاره جوانان در عرصه پیشرفت اجتماعی محسوب می‌شود. از طرفی اشکال سه گانه سرمایه می‌تواند مهمترین عامل در تقویت امید به آینده جوانان مورد توجه قرار گیرد. در پژوهش حاضر، امید به آینده در ارتباط با عوامل سرمایه‌ای شامل سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله استان آذربایجان شرقی است که ۶۱۳ نفر از آنها با فرمول کوکران و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای در سال ۱۳۹۸ انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها، از «پرسشنامه استاندارد امید به آینده» اسنایدر و برای تحلیل داده‌ها از SPSS و LISREL استفاده گردید.

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که میانگین درصدی امید به آینده جوانان مورد مطالعه ۶۲/۲۳ درصد است که حکایت از آن دارد که امید به آینده از وضعیت متوسط به بالایی در میان جوانان برخوردار است. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌ها نیز نشان می‌دهد که وضعیت تاهل و سن رابطه‌ای با امید به آینده جوانان ندارند، ولی میانگین امید به آینده به تفکیک شهرستان محل سکونت و وضعیت اشتغال تفاوت معنی‌داری داشته است. همچنین امید به آینده با سرمایه اجتماعی و فرهنگی رابطه مثبت و معنی‌داری داشته، ولی با سرمایه اقتصادی رابطه معنی‌داری ندارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که اشکال سه گانه سرمایه (اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) حدود ۲۶ درصد واریانس امید به آینده را تبیین می‌کنند. **واژگان کلیدی:** امید به آینده، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و جوانان.

۱ استادیار، جامعه شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: S.soltani@urmia.ac.ir

۲ استادیار، جامعه شناسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

مقدمه

امیدواری و خوش‌بینی نسبت به آینده، از جمله نشانه‌های پویایی و نشاط در جامعه و انگاره‌ای برای پیشرفت اجتماعی است. احساس امید به آینده به معنای داشتن دورنمایی روشن و شفاف از زندگی است. همچنین، امید به عنوان یک سازه شناختی در افراد و گروه‌های مختلف دارای اهمیت بسیار می‌باشد، چرا که ساختن جامعه و رسیدن به توسعه همه جانبه و پایدار در گرو نیروی انسانی سالم و کارآزموده است. اسنایدر و همکاران (۱۹۹۴) امید را به عنوان حالت انگیزشی مثبتی می‌دانند که بر احساس موفقیت، به عنوان عامل فعال (انرژی و هدف‌گرایی)^۱ و مسیر^۲ (برنامه‌ریزی رسیدن به هدف) عمل می‌کند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که امیدواری خوش‌بینی به وجود می‌آورد و می‌تواند کمک خوبی برای پیش‌بینی متغیرهای مختلف داشته باشد (Snyder et al, 1991). اسنایدر و همکارانش معتقدند که امید، هم درک هدف و هم درک مسیرهای هدف است؛ یعنی افراد امیدوار حس می‌کنند که می‌توانند این مسیرها را خلق کنند. به همین ترتیب، تفکر امیدوارانه شامل سه مولفه است: "اهداف"، "تفکر در مورد مسیر" و "تفکر عامل"^۳. بر اساس تعریف گسترده در چارچوب «نظریه امید»، هدف، هر چیزی است که فرد آرزو می‌کند به دست آورده یا انجام داده، بوده یا تجربه کرده و ایجاد نماید. در «نظریه امید»، اهداف، آماج جریان‌های عملکردی بوده و رفتارهای عمدی را موجب می‌شوند (میرزائیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۳). همچنین، امید به عنوان یکی از سرمایه‌های انسانی شاخص سلامت روان افراد مطرح می‌شود امیدواری به آن معنا که در اسلام معنا می‌شود به انسان وسعت دید می‌دهد که در سایه آن بسیاری از مشکلات فردی و اجتماعی آن کاهش می‌یابد (خواجه نوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹۶).

در مورد نقش امید به آینده در زندگی اجتماعی جوانان، پترسون معتقد است که امید بر قابلیت‌های افراد به جای ضعف‌ها و بر انتظارت مثبت آنها به نتایج آینده، به جای تمرکز بر بدبینی شان می‌پردازد. امید اصطلاحی است که بسیار نزدیک به خوشبینی است و به هدفمند بودن در زندگی اشاره می‌کند (Peterson, 2000). کانینگهام^۴ (۲۰۰۰) نیز بر این باور است که دانش آموزان با سطح امید بالاتر، علاقه بسیار بیشتری به شرکت در جامعه و فعالیت‌های عمومی و نیز گذراندن اوقات فراغت با دیگران دارند تا به شرکت در فعالیت‌های غیراجتماعی یا ضداجتماعی (به نقل از افشانی و جعفری، ۱۳۹۵: ۹۴). بک نیز از ناامیدی به عنوان علامت هسته‌ای افسردگی یاد می‌کند. وی معتقد است که ناامیدی هم فلج‌کننده اراده است و هم باعث تحمل ناپذیر شدن میل به گریز از یک موقعیت می‌گردد (علیزاده اقدم، ۱۳۹۱: ۱۹۱).

1 Goal directed

2 Pathways

3 Agency Thinking

4 Cunningham

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

اسنایدر و همکاران نشان داده‌اند کسانی که امید بالایی دارند، توانایی بیشتری برای حل مسائل اجتماعی دارند تا کسانی که دچار امید پایین هستند (Chang, & Disimone, 2001 و قاسمی، ۱۳۸۸). بیشتر تحقیقات گذشته در مورد امید (اسنایدر و همکاران، ۲۰۰۲) رابطه آن را با متغیرهای مهمی از قبیل حمایت اجتماعی، مشکلات رفتاری و ویژگی‌های شخصیتی نشان داده‌اند.

یکی از مهمترین متغیرهایی که در مورد امید به آینده مورد توجه می‌باشد، مفهوم سرمایه و گونه‌های آن است. از نظر وی، سرمایه خاستگاه و سرچشمه در عرصه اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی که در این صحنه حاصل می‌گردد موثر واقع می‌شود (استونز، ۱۳۸۸: ۳۳۶). به عقیده بورديو، سرمایه مجموعه مایملک مادی (درآمدها) و نمادین (شهرت) است که به صورت نابرابر توزیع شده است و در بازی‌های اجتماعی خاص یک جامعه معین، ارزشمند محسوب می‌شود (شامپاین، ۱۳۹۳: ۶۲). مهمترین اشکال سرمایه، سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که هر کدام با مولفه‌های خاص خود می‌تواند در امید به آینده جوانان نقش آفرین باشد. هر چه افراد جامعه نسبت به زندگی و جامعه خود امیدوارتر باشند، میزان مشارکت آنها در ساختن جامعه بیشتر خواهد بود. در مقابل به میزانی که افراد نسبت به زندگی و نظام اجتماعی و سیاسی ناامید باشند، میزان مشارکت کمتری در ساختن جامعه خواهند داشت (فرخ نژاد کشکی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۱).

در مورد نقش دوره جوانی در امیدواری، بیان این نکته مهم است که فردی که در سنین جوانی قرار دارد به جهت مکانیزم‌های فیزیولوژیکی و روان‌شناختی حاکم بر نظام درونی خود، بیش از هر زمان دیگری آمادگی طراحی برای آینده را داراست، چرا که هم از توانمندی‌های جسمانی و فیزیوژیکیتی متناسب برخوردار است و هم قدرت تحلیل و انرژی روانی و ذهنی مورد نیاز برای هدف‌گزینی و برنامه‌ریزی برای آینده را دارا می‌باشد. از این رو، از یک جوان انتظار می‌رود هم برای خود و آینده خود برنامه‌ریزی کند و هم برای دستیابی به اهداف اجتماعی تلاش نماید. وضعیت امید به آینده پیامدهای مختلفی برای افراد در پی دارد که در بالاترین سطح آثار خود را در قالب پیشرفت یا رکود و توقف جامعه نشان می‌دهد (امیر خان نژاد و صباغ، ۱۳۹۴: ۸). از طرف دیگر، جوانان بیشترین قشر جامعه ما را تشکیل می‌دهند و مسائل و مشکلات متعدد و متنوعی بر سر راه جوانان است که هر گونه برخورد نادرست و عجولانه می‌تواند منجر به بروز مسائل جدیدی برای آنها گردد. بنابراین، سوال اصلی پژوهش این است:

جوانان استان آذربایجان شرقی از نظر امید به آینده در چه وضعیتی قرار دارند؟ در میان عوامل اجتماعی-فرهنگی متعدد، متغیرهای سرمایه‌ای تا چه اندازه در تغییرات امید به آینده نقش دارند؟

ادبیات نظری پژوهش

یکی از نظریه‌های مهم در زمینه امید، «نظریه امید» اسنایدر است. از نگاه اسنایدر (۲۰۰۰) امید

عبارت است از: «ظرفیت ادراک شده برای تولید مسیرهایی به سمت اهداف مطلوب و انگیزه ادراک شده برای حرکت در این مسیرها». امید به معنی انتظار مثبت برای دستیابی به اهداف است. انتظار مثبت دو مولفه دارد: گذرگاه و عامل (عامل + گذرگاه = امید). در واقع اسنایدر امید را مانند سازه‌ای شامل دو مولفه مهم مفهوم سازی کرده است: توانایی طراحی گذرگاه‌هایی به سوی اهداف مطلوب با وجود موانع موجود و توانایی ایجاد انگیزه برای شروع و تداوم حرکت در این گذرگاه‌ها. امید مجموع این دو مولفه است (مردانی فر و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۰).

بنیان نظریه امید، بر اساس اهمیت و ضرورت اهداف بنا شده است. در واقع اهداف، یکی از ابعاد مهم نظریه امید است. تقریباً همه آنچه یک فرد انجام می‌دهد، به سمت دستیابی به یک هدف است. هدف می‌تواند هر چیزی باشد که خود فرد مایل است به آن دست یابد و آن را انجام دهد یا آن را تجربه یا ایجاد کند. اهداف، نیروی محرک هر رفتاری هستند و می‌توانند در دامنه یک حرکت ساده برای بیدار شدن به هنگام شنیدن زنگ ساعت یا تعمیر بخشی از یک هواپیما و گاهی به پیچیدگی کسب یک مدرک دانشگاهی باشند. با توجه به وجود این پیوند بین دستیابی به هدف و عاطفه مثبت، ممکن است چنین به نظر برسد که بهترین راهکار، تعیین اهداف آسان و قابل دستیابی است، اما افراد دارای امید بالا، معمولاً به دنبال اهدافی هستند که دارای میزانی از عدم قطعیت یا سطح دشواری متوسط باشند یا اهدافی که اندکی دشوارتر از اهداف دست یافته قبلی باشند. اهداف باید ارزش کافی داشته باشد تا تفکر هوشیار فرد را اشغال کنند. اهداف امیدوارانه، مقداری از عدم قطعیت را دارند و اهدافی که احتمال دستیابی به آنها قطعی باشد، مستلزم امید نیستند. بنابراین، مطابق این نظریه، بهترین اهداف، اهدافی هستند که انگیزه فرد را افزایش دهند و پایدار باشند؛ یعنی اهدافی که به صورت دقیق و عینی مشخص می‌شوند، میزان دشواری متوسط دارند و در آینده‌ای نزدیک، به وقوع می‌پیوندند (مرادی و صفاریان، ۱۳۹۷: ۲۹۳).

یکی از مهمترین متغیرهایی که می‌تواند جوانان را در راه رسیدن به اهداف کمک کند، سرمایه و اشکال آن است. اصطلاح «سرمایه»، یکی از مهمترین مفاهیم اقتصادی است که برای توصیف منابع و دارایی‌هایی به کار می‌رود که برای ایجاد درآمد سرمایه‌گذاری می‌گردد. علی‌رغم اینکه در ابتدا این مفهوم توسط اقتصاددانان مطرح شده و تنها جنبه اقتصادی و پولی آن مد نظر قرار می‌گرفت، در دهه‌های اخیر اشکال دیگری از سرمایه توسط جامعه‌شناسان مطرح شده است. پس از طرح مفهوم سرمایه در جامعه‌شناسی، دانشمندانی نظیر کلمن، بوردیو و دیگران به تعریف اشکال مختلف و تعیین حوزه اجتماعی هر یک از آنها پرداختند. جیمز کلمن از وجود سرمایه‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی سخن گفته و به بررسی ارتباط میان آنها پرداخته است. کلمن معتقد است سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی فعالیت‌های تولیدی را تسهیل می‌کند و سرمایه اجتماعی نیز مانند آنها عمل می‌نماید.

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

بوردیو از وجود سه نوع سرمایه سخن می گوید: (۱) سرمایه اقتصادی؛ (۲) سرمایه اجتماعی؛ (۳) سرمایه فرهنگی (صالحی پورمهر، ۱۳۸۶). سرمایه اقتصادی شامل درآمد پولی و سایر منابع مالی و دارایی‌ها می‌شود این سرمایه به موقعیت اقتصادی و تضمین‌های مالی و حقوق مالی افراد اشاره دارد. سرمایه اجتماعی: مجموع منافع بالفعل و بالقوه‌ای است که کنشگران از طریق عضویت در شبکه‌های اجتماعی و سازمان‌ها به دست می‌آورند. سرمایه اجتماعی افراد از حضور و تداوم حضورشان در این شبکه روابط حاصل می‌آید. در صورتی که افراد به نحوی از این شبکه روابط خارج یا به حاشیه رانده شوند، از مزایای مادی و معنوی این ارتباطات نیز محروم می‌شوند.

سرمایه اجتماعی برای بوردیو، موقعیت‌ها و روابط در گروه و شبکه‌های اجتماعی است که دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را برای افراد افزایش می‌دهد. بوردیو تطابقی میان جایگاه اجتماعی و سلیقه‌ها و رفتارها در نظر می‌گیرد. در نزد بوردیو، موقعیت افراد با توجه به دسترسی‌شان به سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تعیین می‌شود. ایجاد موقعیت‌ها و برقراری روابط صحیح و طرق خاصی که افراد در کنش‌های متقابل به کار می‌گیرند، همگی تجلی سرمایه اجتماعی است دسترسی به سرمایه اجتماعی برای بیشتر مردم به میزان‌های بیشتر سرمایه اقتصادی و فرهنگی بستگی دارد که آنها را در کسب آگاهی و روابط بیشتر کمک می‌کند (دل آویز، ۱۳۸۴: ۶۲).

از نظر پوتنام، سرمایه اجتماعی مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا در کنار یکدیگر و به طور موثر اهداف مشترک را پیگیری کنند. به طور خلاصه، سرمایه اجتماعی اشاره دارد به پیوندهای اجتماعی و هنجارها و اعتماد ملازم با این پیوند ها. به طور خلاصه، از نظر پوتنام سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های مشارکت است که با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود می‌بخشد (رمضانی، ۱۳۸۶: ۱۰-۱۲).

سرمایه فرهنگی از دیدگاه بوردیو می‌تواند به سه صورت متجلی شود: ۱. حالت تجسم یافته یا ذهنی^۱: سرمایه تجسم یافته نوعی ثروت بیرونی است که به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از فرد در آمده است. ۲. حالت عینیت یافته^۲: یکی از بدیهی‌ترین و عینی‌ترین اشکال سرمایه فرهنگی، مصرف کالاهای مختلف فرهنگی در میان اقشار مختلف جامعه است که خود می‌تواند تابعی از متغیرهای گوناگون فردی و اجتماعی قرار بگیرد. سرمایه فرهنگی عینیت یافته در اشیای مادی و رسانه‌ها نظیر نوشتار، نقاشی، ابزار و نظایر آن و به طور کلی در مادیت آن، قابل انتقال است. ۳. حالت نهادی شده: این حالت نوعی رسمیت بخشیدن نهادی به سرمایه فرهنگی فرد است. مدارک تحصیلی و آکادمیک نمونه‌ای از این حالت است.

1 Embodied
2 Objectified

کاواشی و برکمن، معتقدند سرمایه اجتماعی از طریق فرایندهای روانی و اجتماعی مانند ارائه پشتیبانی یا منبع اعتماد به نفس و استحکام در برابر اثرات نامطلوب تنش، بر سلامت افراد تاثیر دارد (Shelton, 2016). شو معتقد است سرمایه اجتماعی می تواند فرد را از حمایت های اجتماعی در درون شبکه های بادوام برخوردار سازد و اثرات مثبتی از سلامت را به واسطه حس اعتماد به نفس و امنیت و امیدواری بیشتر تجربه کند (Shaw, 2005). همچنین، سرمایه اجتماعی به طور بالقوه قادر است در هنگام بروز حوادث ناگوار با ارتقای احساس اطمینان، آرامش، خودکارآمدی، اجتماع کارآمدی، پیوندجویی و امید باعث بهبود سلامت گردد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸).

پیشینه پژوهش

مردانی فر و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «سرمایه اجتماعی و امید به آینده در میان دانشجویان دانشگاه های بندرعباس» به این نتیجه دست پیدا کردند که بین ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، هنجار اجتماعی و مشارکت اجتماعی) با امید به آینده ارتباط معنی داری وجود دارد. این پژوهش به شیوه پیمایش انجام شده و جامعه آماری آن ۳۸۰ نفر از کلیه دانشجویان تمام مقاطع تحصیلی دانشگاه های شهر بندرعباس (آزاد، پیام نور و هرمزگان) هستند.

احمدی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی ارتباط سرمایه اجتماعی با امید به آینده در بین بیماران مبتلا به سرطان در بیمارستان سیدالشهدا شهر اصفهان را به روش پیمایشی مورد بررسی قرار دادند. یافته های پژوهش نشان داد که میزان امید به آینده در بین بیماران مبتلا به سرطان در بیمارستان سیدالشهدا شهر اصفهان متوسط است و همچنین، سرمایه اجتماعی تاثیر مثبت و معنی داری بر امید به آینده در بین بیماران مبتلا به سرطان دارد و توانسته است ۳۱ درصد از تغییرات امید به آینده را تبیین نماید.

فرخ نژاد کشکی و همکاران (۱۳۹۷) عوامل جامعه شناسی موثر در امید به آینده حاشینه نشینان تبریز را مورد مطالعه قرار دادند. جامعه آماری پژوهش ۶۲۲ نفر از حاشینه نشینان شهر تبریز بودند که در سال ۱۳۹۶ به شیوه تصادفی انتخاب شده اند. طبق نتایج پژوهش، میانگین امید به آینده در بین حاشینه نشینان ۳۹/۷ و در سطح زیاد برآورد شده است. مدل رگرسیونی پژوهش نشان داده است که متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، حمایت اجتماعی، دینداری و محرومیت نسبی در امید به آینده حاشیه نشینان موثر بوده اند.

علیزاده اقدام (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی میزان امید به آینده در بین دانشجویان و عوامل موثر بر آن پرداخته است. روش تحقیق پیمایشی بوده و ۴۰۳ نفر از دانشجویان دانشگاه تبریز به روش نمونه گیری طبقه متناسب انتخاب شده اند. نتایج تحقیق نشان داد که امید به آینده در بین دانشجویان مقاطع

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

تحصیلی مختلف با هم متفاوت است و امید به آینده با سن ارتباط معنی داری نداشته است. همچنین امید به آینده دانشجویان متأثر از میزان دینداری، انسجام و اعتماد اجتماعی و سرمایه فرهنگی بوده است. کانینگهام (۲۰۰۰) در پژوهش خود با موضوع «بررسی رابطه امید و مشارکت اجتماعی» به این نتیجه رسید که دانش آموزان با سطح امید بالاتر علاقه بسیار بیشتری به شرکت در فعالیت‌های عمومی جامعه و نیز گذراندن اوقات فراغت با دیگران دارند تا شرکت در فعالیت‌های غیراجتماعی یا ضداجتماعی. فردریکسون (۲۰۰۹) و فولر و کرسٹیکز (۲۰۰۸) هم در پژوهش‌های خود نشان دادند افرادی که هیجان‌های مثبت و خوش‌بینی بیشتری را تجربه کرده باشند، عمری طولانی‌تر خواهند داشت. همچنین افراد امیدوار و شادمان، روابط اجتماعی قوی‌تری با دوستان، همسر، همسایگان و بستگان خود دارند.

فرضیه‌های پژوهش

- بین سرمایه اجتماعی و امید به آینده جوانان استان آذربایجان شرقی رابطه معنی داری وجود دارد.
- بین سرمایه فرهنگی و امید به آینده جوانان استان آذربایجان شرقی رابطه معنی داری وجود دارد.
- بین سرمایه اقتصادی و امید به آینده جوانان استان آذربایجان شرقی رابطه معنی داری وجود دارد.
- میانگین امید به آینده جوانان استان آذربایجان شرقی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای شامل وضعیت تاهل، سن، محل سکونت و وضعیت اشتغال آنها متفاوت می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به اهداف تحقیق، این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی است. این تحقیق از نظر اجرایی، از نوع تحقیق کاربردی می‌باشد، چرا که محقق سعی کرده تا مباحث نظری را به صورت تجربی مورد آزمون قرار دهد. همچنین به لحاظ بررسی زمانی، در زمره تحقیقات مقطعی می‌باشد که در یک برهه زمانی خاصی صورت می‌گیرد. علاوه بر این، تحقیق حاضر از نوع پیمایشی است، چرا که اطلاعات به صورت بررسی مطالعه نظرات پاسخگویان گردآوری شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله استان آذربایجان شرقی است. استان آذربایجان شرقی بنابر تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۰ دارای ۲۱ شهرستان می‌باشد. با توجه به تعداد زیاد شهرستان و وسعت جامعه آماری و محدوده جغرافیایی پژوهش، مطالعه همه جامعه آماری مقدور نخواهد بود. بنابراین، ۵ شهرستان به صورت تصادفی و با توجه به موقعیت جغرافیایی به عنوان نمونه شهرستان‌های استان انتخاب شده‌اند؛ بدین صورت که بر اساس نقشه شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی ۵ شهرستان از شمال و جنوب و غرب و شرق و مرکز استان انتخاب و وارد مطالعه شدند که این پنج شهرستان شامل شهرستان‌های تبریز، اهر، مرند، میانه و مراغه بودند. بنا بر نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، جمعیت کل آذربایجان شرقی برابر با ۳۷۲۴۶۲۰ بوده است که از این تعداد ۱۱۰۲۸۲۵ نفر در سن ۱۵

الی ۲۹ سال قرار دارند. حجم نمونه آماری پژوهش مورد مطالعه از بین جوانان استان آذربایجان شرقی با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، به شرح ذیل به دست آمد. گفتنی است که در این تحقیق برای جبران مشکلات احتمالی و قابلیت تعمیم‌بخشی بالا حجم نمونه به ۶۱۳ نفر ارتقا یافته است:

$$n = \frac{N t^2 s^2}{N d^2 + t^2 s^2}$$

$$n = \frac{1102825 \times 3.8416 \times 0.392}{1102825 \times 0.0025 + 3.8416 \times 0.392} = 602$$

از آنجا که هیچ فهرستی از جامعه آماری در دست نیست، لذا انتخاب نمونه احتمالی با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده یا سیستماتیک از افراد میسر نیست. بنابراین مناسب‌ترین روش نمونه‌گیری برای این تحقیق، نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. برای استفاده از این شیوه، با در نظر گرفتن این نکته و پس از تعیین حجم نمونه شهرستان‌های مورد مطالعه و به نسبت جمعیت هر شهرستان، نمونه‌ها تخصیص یافتند. سپس از هر منطقه بلوک‌هایی به صورت تصادفی انتخاب و در مرحله آخر از هر بلوک، خانه‌هایی به صورت تصادفی گزینش شدند. در این پژوهش، بنا بر ماهیت موضوع پژوهش و روش انجام آن، از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. پرسشنامه‌هایی که برای گردآوری داده‌های مورد نیاز در این پژوهش به کار خواهد رفت عبارت‌اند از:

الف) «پرسشنامه گرایش به امیدواری» اسنایدر (ADHS): این پرسشنامه از ۲۴ گویه در سطح طیف لیکرت و به صورت ۶ گزینه‌ای استفاده کرده است. برای سنجش میزان امیدواری از مقیاس گرایش به امیدواری اسنایدر (ADHS) استفاده شده است.

ب) پرسشنامه‌های محقق ساخته: شامل متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اقتصادی که در پژوهش‌های پیشین استفاده شده و با توجه به جامعه آماری مورد مطالعه، جرح و تعدیل گردیده است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

امید به آینده: امید عبارت است از تمایلی که با انتظار وقوع مثبت همراه است یا به عبارت دیگر، ارزیابی مثبت از آنچه فرد متمایل است و می‌خواهد که به وقوع بپیوندد (هزار جریبی و آستین فشان: ۱۳۸۸: ۱۲۲). برای سنجش میزان امیدواری از مقیاس گرایش به امیدواری اسنایدر (ADHS) استفاده شده است. این مقیاس در قالب ۲۴ گویه در سطح طیف لیکرت و به صورت ۶ گزینه‌ای بوده است.

سرمایه اجتماعی: به تمام عواید و منابعی که مجموعه افراد از قبل موقعیت اجتماعی و عضویت و ارتباط تنگاتنگ خود با انواع شبکه‌ها، نهادها و سازمان به دست می‌آورند، سرمایه اجتماعی اطلاق می‌شود (غفاری، ۱۳۸۷، ص ۱۴). از نظر بوردیو، پاتنام، کلمن و فوکویاما، سرمایه اجتماعی شامل روابط متقابل، وجود

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

هنجارهای مشترک، اعتماد و مشارکت در سطح گروه اجتماعی است (جوهری و باقری، ۱۳۸۶: ۳۷). برای سنجش متغیر سرمایه اجتماعی از گویه‌های «اگر فردی مشکلی داشته باشد و از من کمک بخواهد کمکش می‌کنم»، «با دوستانم رفت و آمد خانوادگی هم دارم»، «دوستانی دارم که می‌توانم هنگام نیاز با آنها تماس بگیرم» و ... استفاده شده است.

سرمایه فرهنگی: سرمایه فرهنگی در برگیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی شدن در فرد انباشته می‌شوند. بورديو تحصیلات را نمودی از سرمایه فرهنگی می‌دانست، اما گرایش به اشیای فرهنگی و جمع شدن محصولات فرهنگی در نزد فرد را سرمایه فرهنگی می‌خواند. همچنین وی سرمایه نمادین را جزئی از سرمایه فرهنگی می‌داند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۳۷). برای سنجش سرمایه فرهنگی از معرف‌های زیر استفاده شده است: میزان علاقه‌مندی و وقت گذاشتن برای کار با اینترنت، مطالعه روزنامه، نشریات و مجلات، تماشای فیلم و تئاتر و نمایش، رفتن به سخنرانی، کنفرانس‌ها و سمینارها، یادگیری زبان‌های خارجی و ...

سرمایه اقتصادی: شامل درآمد پولی و سایر منابع مالی و دارایی‌ها می‌شود. این سرمایه به موقعیت اقتصادی و تضمین‌های مالی و حقوق مالی افراد اشاره دارد. برای سنجش سرمایه اقتصادی از گویه‌هایی مانند میزان درآمد ماهیانه خانوار، ارزش اقتصادی خانه محل سکونت، ارزش اقتصادی نوع خودور و ... استفاده شده است.

بررسی اعتبار و پایایی ابزارهای تحقیق

در پژوهش حاضر اعتبار سوالات پرسشنامه از طریق اعتبار صوری برآورد شده است؛ یعنی پرسشنامه بعد از طراحی در اختیار اساتید متخصص در حوزه موضوع پژوهش قرار گرفته و بعد از گردآوری و اصلاح و تعدیل نظرات آنها پرسشنامه نهایی طراحی گردیده است. همچنین، به منظور برآورد اعتبار سازه‌ای از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. برای انجام تحلیل عاملی و رعایت پیش‌فرض‌های آن، از دو آزمون KMO و بارتلت استفاده می‌گردد. همچنان که در جدول ۱ مشاهده می‌شود مقدار آزمون KMO برای متغیر امید به آینده ۰/۹۴۴ است که نشان دهنده حد مطلوب آماره برای کفایت تعداد نمونه و انجام تحلیل عاملی برای گویه‌های مربوط به متغیر امید به آینده است. مقدار احتمال به دست آمده برای این آزمون کرویت بارتلت ۰/۰۰۰ است که نشان‌دهنده معنی دار بودن این آزمون می‌باشد. لذا نتیجه می‌گیریم که سوالات مندرج در هر عامل همبستگی ریشه‌ای بالایی با همدیگر دارند و تفکیک عامل‌ها به درستی انجام گرفته است.

طبق نتایج جدول ۱، ۴۹ گویه مربوط به امید به آینده در ۳ مولفه عامل‌بندی شده‌اند که عامل‌های اول با مقدار ویژه ۹/۹۳ دارای بیشترین مقادیر ویژه می‌باشند. همچنین، عامل اول با ۳۲/۵۷ درصد بیشترین میزان تبیین واریانس را در میان عامل‌ها به خود اختصاص داده است. در کل، ۳ مولفه توانسته‌اند حدود ۵۷/۶۹

درصد واریانس مربوط به این متغیر را تبیین کنند. بارهای عاملی چرخش داده شده، به روش واریماکس انجام گرفته است.

جدول ۱: نتایج تحلیل عاملی اکتشافی گویه‌های مربوط به متغیر امید به آینده

ابعاد	گویه‌ها و سوالات مربوطه	بار عاملی	مقادیر ویژه	واریانس تبیین شده	واریانس کل تبیین شده
نگرش خوش‌بینانه به آینده	رویدادهای خوب اتفاق خواهد افتاد.	۰/۸۰۲	۹/۹۳	۳۲/۵۷	۵۷/۶۹
	همه چیز روز به روز بهتر می‌شود.	۰/۷۶۹			
	می‌توانم آینده ام را تغییر دهم.	۰/۷۲۶			
	باور دارم که شانس برای من هم وجود دارد.	۰/۷۱۸			
	از جنبه‌های مختلف به یک مشکل نگاه می‌کنم.	۰/۷۰۴			
	هنوز چیزهای خوبی وجود دارد که با آن روبرو شوم	۰/۷۰۳			
	مطمئن هستم که شرایط زندگی ام بهتر خواهد شد.	۰/۶۹۹			
	بعضی کارها را انجام می‌دهم که از افکار بد رهایی یابم.	۰/۶۷۷			
	اتکا به نفسم روز به روز بیشتر می‌شود.	۰/۶۷۶			
	شاید روزی شانس برای من هم روی خوش نشان دهد.	۰/۶۷۳			
فکر آینده نگر	سعی می‌کنم مثبت فکر کنم.	۰/۶۶۳	۲/۸۳	۱۲/۹۵	۵۷/۶۹
	من عادت دارم که زیاد نگران مسائل باشم.	۰/۵۹۹			
	به شانس‌هایی که برایم ممکن است پیش بیاید، فکر می‌کنم.	۰/۵۸۰			
	می‌دانم که در زندگی درست عمل می‌کنم.	۰/۵۵۴			
	من به اهدافی که برای خودم تنظیم کرده ام خواهم رسید.	۰/۵۴۰			
	تجربیات گذشته ام، مرا برای داشتن آینده‌ای بهتر مهیا می‌سازد.	۰/۷۲۹			
	روش‌های زیادی برای حل یک مشکل وجود دارد.	۰/۷۲۴			
	من برای تحقق اهدافم انرژی زیادی دارم.	۰/۵۸۱			
	برای برون‌رفت از یک مشکل می‌توانم به راه‌های زیادی فکر کنم.	۰/۵۵۶			
	تقریباً مطمئنم که مشکلات را نمی‌توانم حل کنم.	۰/۸۱۳			
نگرش بدبینانه به آینده	همیشه جنبه‌های بد را می‌بینم.	۰/۷۸۰	۱/۰۹	۱۲/۱۶	۵۷/۶۹
	من بهتر از اینکه هستم نخواهم شد.	۰/۷۷۰			
	خوش‌بین نیستم که زندگی خوبی داشته باشم.	۰/۷۱۴			
	من در مورد سلامتی ام نگران هستم.	۰/۶۴۷			
KMO=0/944		Chi-square=8156/138	DF=276	Sig=0/000	

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

سرمایه اجتماعی: برای بررسی اعتبار سازه‌ای و مشخص کردن عامل‌های سرمایه اجتماعی نیز از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. ۴ عامل هم برای سرمایه اجتماعی به دست آمده است که این ۴ عامل در مجموع ۶۶/۸۳ درصد واریانس این متغیر را تبیین می‌کنند. ابعاد چهارگانه سرمایه اجتماعی در جدول ۲ آمده است. برای محاسبه پایایی مقیاس از آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج مربوط به آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق و مولفه‌های آنها در جدول زیر آمده است. همانطور که مشاهده می‌شود میزان آلفای کرونباخ متغیرها و ابعاد آنها همگی بالاتر از ۰/۷ می‌باشد که نشان از پایایی قابل قبول متغیرهاست.

جدول ۲: نتایج محاسبه ضریب پایایی مولفه‌های مربوط به متغیرهای تحقیق

متغیر	ابعاد	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ کل
امید به آینده	(۱) نگرش خوش‌بینانه به آینده	۱۵	۰/۹۰	۰/۸۸
	(۲) تفکر آینده‌نگر	۴	۰/۸۵	
	(۳) نگرش بدبینانه به آینده	۵	۰/۸۱	
سرمایه اجتماعی	(۱) انسجام اجتماعی	۹	۰/۹۰۷	۰/۹۳۶
	(۲) اعتماد بین فردی	۵	۰/۸۷۳	
	(۳) مشارکت اجتماعی	۵	۰/۸۵۷	
	(۴) اعتماد نهادی	۳	۰/۸۱۶	
سرمایه فرهنگی	(۱) عینی	۹	---	۰/۹۳۴
	(۲) ذهنی	۹	---	
	(۳) نهادی	۴	---	
سرمایه اقتصادی	---	۵	---	۰/۸۲۸

یافته‌های پژوهش

طبق اطلاعات به دست آمده، ۳۱۳ نفر از کل پاسخگویان مرد و ۳۰۰ نفر از آنان زن هستند. به عبارت دیگر، ۵۱/۱ درصد کل پاسخگویان را مردان و ۴۸/۹ درصد آنان را زنان تشکیل می‌دهند. حداقل سن پاسخگویان ۱۷ و حداکثر سن آنان ۲۹ سال، میانگین سنی پاسخگویان ۲۳/۳۲ سال و چولگی و کشیدگی سن پاسخگویان هر دو منفی می‌باشد. همچنین، ۱۳/۷ درصد پاسخگویان در گروه سنس ۱۵-۱۹ ساله، ۴۸/۱ درصد در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله و ۳۸/۲ درصد پاسخگویان در گروه سنی ۲۵-۲۹ ساله بودند. محل سکونت ۲۰۸ نفر (۳۳/۸ درصد) از کل پاسخگویان شهر تبریز بوده و ۴۰۲ نفر (۶۶/۲ درصد) از پاسخگویان در شهرهای اهر، مراغه، مرند و میانه سکونت داشته‌اند. از ۶۱۳ نفر نمونه آماری، ۳۵۶ نفر مجرد (۵۸/۱ درصد)، ۲۵۰ نفر متأهل (۴۰/۸ درصد)، ۶ نفر مطلقه (یک درصد) و ۱ نفر همسر فوت شده (۰/۲ درصد) بودند. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر، جامعه آماری محدود به قشر جوانان بوده، بنابراین تعداد مجردها بیشتر از متأهلمان

بوده است. از کل نمونه آماری مورد مطالعه که بالغ بر ۶۱۳ نفر بوده اند، زنان خانه دار با تعداد فراوانی ۱۵۹ نفر (۲۵/۹ درصد) بیشترین فراوانی را دارند. دانشجویان با تفاوت اندکی در مرحله دوم قرار دارند که ۲۳/۷ درصد حجم نمونه (۱۴۵ نفر) را به خود اختصاص داده اند. احتمال می رود بیشتر بودن تعداد فراوانی دانشجویان به علت منزلت اجتماعی آن است که صاحبان مشاغل دیگر، گاهی شغل دوم خود (دانشجو بودن) را به عنوان شغل اصلی خود قلمداد می کنند. جوانان دارای شغل آزاد در مرتبه بعدی بیشترین تعداد فراوانی قرار دارند. ۳ نفر یعنی ۰/۵ درصد هم از کار افتاده بودند که کمترین میزان فراوانی را در میان گزینه های مختلف داشتند.

متغیر امید به آینده متشکل از ۳ بعد است که با استفاده از ۲۴ گویه در پرسشنامه بررسی شده است. به این منظور از طیف لیکرت ۵ گزینه ای برای سنجش این متغیر استفاده شده و گزینه های از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم در پرسشنامه با کدهای ۱ تا ۵ ارزش گذاری شده اند. براساس یافته های تحقیق، میانگین این متغیر برای پاسخگویان ۷۴/۶۸ به دست آمده که بیشتر از میانگین محدوده تعریف شده است و معادل ۶۲/۲۳ درصد بیشترین نمره قابل اکتساب در این مقیاس است. این نتیجه نشان می دهد امید به آینده جوانان کمی بیشتر از حد متوسط است. نتایج به دست آمده برای ابعاد امید به آینده نشان می دهد که مولفه تفکر آینده نگرانه دارای پایین ترین میانگین در میان جوانان بوده و مولفه نگرش بدبینانه دارای بالاترین میانگین در میان جوانان استان آذربایجان شرقی بوده است.

سرمایه اجتماعی یکی دیگر از متغیرهای مستقل تحقیق می باشد که در قالب ۲۲ گویه مورد اندازه گیری قرار گرفته است و بر اساس نتیجه به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی در سه مولفه مورد بررسی قرار گرفته است. میانگین متغیر سرمایه اجتماعی در میان پاسخگویان در دامنه ۴۸ تا ۱۲۶ برابر با ۸۵/۰۹ می باشد که بیانگر آن است که میانگین سرمایه اجتماعی در میان پاسخگویان بالاتر از حد متوسط می باشد. هر چهار مولفه سرمایه اجتماعی میانگین متوسط به بالایی دارند؛ به طوری که بعد انسجام اجتماعی دارای بالاترین میانگین و بعد اعتماد بین فردی دارای کمترین میانگین در میان ابعاد سرمایه اجتماعی می باشد. سرمایه فرهنگی یکی دیگر از متغیرهای مستقل تحقیق می باشد که در قالب ۲۲ گویه مورد اندازه گیری قرار گرفته است. میانگین متغیر سرمایه فرهنگی در میان پاسخگویان در دامنه ۲۲ تا ۱۳۱ برابر با ۷۳/۹۵ می باشد که بیانگر آن است که میانگین سرمایه فرهنگی در میان پاسخگویان پایین تر از حد متوسط می باشد. در میان سه مولفه سرمایه فرهنگی میانگین بعد ذهنی دارای بیشترین میانگین و بعد نهادی دارای کمترین میانگین می باشد.

سرمایه اقتصادی یکی دیگر از متغیرهای مستقل تحقیق می باشد که در قالب ۴ گویه مورد اندازه گیری قرار گرفته است. میانگین متغیر سرمایه اقتصادی در میان پاسخگویان در دامنه ۴ تا ۲۳ برابر با ۸/۵۴ می باشد که بیانگر آن است که میانگین سرمایه اقتصادی در میان پاسخگویان خیلی کم می باشد.

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

جدول ۳: اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد سوال	دامنه تغییرات	میانگین	میانگین درصدی	وضعیت پاسخگویان
امید به آینده	۲۴	۴۴-۱۱۲	۷۴/۶۸	۶۲/۲۳	نظری ندارم - موافقم
(۱) نگرش خوش بینانه به آینده	۱۵	۱۹-۷۱	۴۴/۹۴	۵۹/۵۲	مخالفم - نظری ندارم
(۲) تفکر آینده نگرانه	۴	۴-۲۰	۱۱/۷۶	۵۸/۸	مخالفم - نظری ندارم
(۳) نگرش بدبینانه به آینده	۵	۷-۲۵	۱۷/۹۸	۷۱/۹۲	نظری ندارم - موافقم
سرمایه اجتماعی	۲۲	۴۸-۱۲۶	۸۵/۰۹	۶۴/۴۶	تا حدی مخالف - تا حدی موافق
(۱) انسجام اجتماعی	۹	۱۷-۵۴	۳۷/۱۹	۶۶/۴۱	تا حدی موافق - موافق
(۲) اعتماد بین فردی	۵	۶-۲۹	۱۷/۵۹	۵۸/۶۳	تا حدی مخالف - تا حدی موافق
(۳) مشارکت اجتماعی	۵	۵-۳۰	۱۸/۸۳	۶۲/۷۶	تا حدی مخالف - تا حدی موافق
(۴) اعتماد نهادی	۳	۳-۱۸	۱۱/۵۰	۶۳/۸۸	تا حدی مخالف - تا حدی موافق
سرمایه فرهنگی	۲۲	۲۲-۱۳۱	۷۳/۹۵	۴۷/۷۱	کم - تا حدی کم
(۱) بعد عینی	۹	۹-۵۲	۲۹/۷۷	۷۰/۸۸	کم - تا حدی کم
(۲) بعد ذهنی	۹	۹-۶۳	۳۲/۸۰	۷۸/۰۹	کم - تا حدی کم
(۳) بعد نهادی	۴	۴-۲۲	۱۱/۳۷	۳۵/۵۳	کم - تا حدی کم
سرمایه اقتصادی	۴	۴-۱۹	۸/۲۴	۴۱/۲	خیلی کم - کم

یافته‌های استنباطی و آزمون فرضیه‌های تحقیق

امید به آینده با سرمایه اجتماعی و ابعاد آن: برای آزمون فرضیه در مورد وجود ارتباط بین امید به آینده با سرمایه اجتماعی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. ضریب همبستگی به دست آمده نشان می‌دهد بین امید به آینده و سرمایه اجتماعی برحسب ابعاد در نظر گرفته شده در این تحقیق رابطه معنی داری وجود دارد. با توجه به مقدار ضریب محاسبه شده (۰/۴۴۹)، می‌توان گفت سرمایه اجتماعی یکی از عوامل همبسته با امید به آینده جوانان است. محاسبات انجام شده برای مولفه‌های سازنده متغیر سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد در میان ابعاد سرمایه اجتماعی، شدت همبستگی بعد انسجام اجتماعی با امید به آینده بیشتر از سایر ابعاد است. مولفه مشارکت اجتماعی نسبت به سایر ابعاد بررسی شده کمترین همبستگی را با امید به آینده دارد.

امید به آینده و سرمایه فرهنگی و ابعاد آن: برای آزمون ارتباط بین امید به آینده با سرمایه فرهنگی و ابعاد آن، نیز از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. طبق جدول ۴ مشاهده می‌شود بین امید به آینده و متغیر سرمایه فرهنگی در سطح اطمینان ۹۹ درصد، ارتباط منفی و معنی داری وجود دارد. مقدار محاسبه شده برای این ضریب بیانگر آن است که با افزایش سرمایه فرهنگی، مقدار متغیر امید به آینده جوانان نیز با شبیهی معادل $-0/276$ کاهش می‌یابد. یافته‌ها نشان می‌دهد در میان ابعاد سرمایه فرهنگی، بعد عینی و بعد ذهنی ارتباط منفی و معنی داری با امید به آینده دارند، ولی بعد نهادی سرمایه فرهنگی ارتباط معنی داری با امید به آینده ندارد.

امید به آینده و سرمایه اقتصادی: برای آزمون وجود رابطه بین امید به آینده با سرمایه اقتصادی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد سرمایه اقتصادی ارتباطی با امید به آینده و ابعاد آن ندارد.

رابطه بین امید به آینده با سن جوانان: برای آزمون ارتباط بین سن جوانان با متغیر امید به آینده از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد بین سن جوانان با متغیر امید به آینده همبستگی معنی داری در سطح اطمینان ۹۵ وجود دارد. به عبارت دیگر، سن به عنوان یک عامل همبسته با امید به آینده جوانان محسوب می‌شود.

جدول ۴: نتایج آزمون همبستگی امید به آینده با متغیرهای تحقیق و ابعاد آنها

سن	سرمایه اقتصادی	بعد نهادی	بعد ذهنی	بعد عینی	سرمایه فرهنگی	ابعاد نهادی	مشارکت اجتماعی	اعتقاد بین فردی	انجام اجتماعی	سرمایه اجتماعی	امید به آینده
۰/۰۸۵	۰/۰۴۱	۰/۰۷۵	-۰/۳۰۵	-۰/۲۸۰	-۰/۲۷۶	۰/۳۶۲	۰/۲۱۱	۰/۲۸۰	۰/۵۳۷	۰/۴۴۹	ضریب همبستگی
۰/۰۳۶	۰/۳۰۵	۰/۰۶۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی داری
۶۱۳	۶۱۳	۶۱۳	۶۱۲	۶۱۳	۶۱۲	۶۱۳	۶۱۳	۶۱۲	۶۱۳	۶۱۲	تعداد مشاهدات

تفاوت امید به آینده برحسب وضعیت تاهل: برای آزمون تفاوت میانگین امید به آینده به تفکیک وضعیت تاهل از آزمون T-Test استفاده شده است. بر اساس یافته‌های توصیفی تحقیق در جدول ۵، میانگین امید به آینده برای مجردها $74/58$ و برای متأهلان $75/16$ می‌باشد که نشان می‌دهد شهروندان متأهل از لحاظ امید به آینده وضعیت بهتری نسبت به شهروندان مجرد دارند. همچنین، نتایج حاصل از آزمون تفاوت میانگین

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

متغیر امید به آینده در میان شهروندان مجرد و متاهل بر اساس سطح معنی داری به دست آمده برابر با ۰/۵۴۷، نشان می‌دهد که تفاوت معنی داری بین میانگین‌های مجردان و متاهلان وجود ندارد. به عبارتی، شهروندان مجرد و متاهل از لحاظ رفتارهای مرتبط با امید به آینده تفاوت معنی داری نسبت به همدیگر ندارند.

جدول ۵: نتایج آزمون t متغیر امید به آینده به تفکیک وضعیت تاهل

متغیر وابسته	متغیر مستقل	تعداد	میانگین	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی داری
امید به آینده	مجرد	۳۵۶	۷۴/۵۸	- ۰/۶۰۳	۶۰۴	۰/۵۴۷
	متاهل	۲۵۰	۷۵/۱۶			

امید به آینده جوانان برحسب شهر محل سکونت و وضعیت اشتغال: برای بررسی تفاوت امید به آینده جوانان به تفکیک شهر محل سکونت و وضعیت اشتغال از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه "ANOVA" استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین نمرات متغیر امید به آینده برای جوانان شهرهای مختلف متفاوت است و تفاوت مشاهده شده از لحاظ آماری معنی دار بوده و تفاوت معناداری بین امید به آینده جوانان ساکن شهرهای مختلف استان آذربایجان شرقی وجود دارد. همچنین، طبق جدول ۶ ملاحظه می‌شود که میانگین متغیر امید به آینده برحسب وضعیت اشتغال جوانان تفاوت معنی داری دارد. به عبارت دیگر، نوع شغل در امید به آینده جوانان موثر بوده است.

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس امید به آینده به تفکیک شهر محل سکونت و وضعیت اشتغال

متغیر	نوع اشتغال	تعداد	میانگین	درجه آزادی	مقدار F	سطح معنی داری
امید به آینده	شهر محل سکونت	۲۶۵۶۹/۲۰۷	۶۰۵	۴	۶۶۴۲/۳۰۲	۰/۰۰۰
	سکونت	۵۷۶۹۱/۴۱۶	۶۰۹	۴	۹۵/۳۵۸	
	وضعیت اشتغال	۸۴۲۶۰/۶۲۳	۶۰۵	۶	۳۹۵/۸۳۹	۰/۰۰۵
	اشتغال	۲۷۷۰/۸۷۲	۶۱۲	۶	۱۳۵/۲۳۲	
		۸۱۸۱۵/۳۶۳	۶۰۵	۶۱۲	۲/۹۲۷	
		۸۴۵۸۶/۲۳۵	۶۱۲	۶۱۲		

با توجه به اینکه، میانگین متغیر امید به آینده به تفکیک شهر محل سکونت دارای تفاوت معنی داری است، در این صورت، آزمون تحلیل واریانس این امکان را فراهم می‌سازد که در صورت معنی دار بودن تفاوت میانگین‌ها در تجزیه و تحلیل‌های چندگروهی با استفاده از آزمون‌های تعقیبی تفاوت موجود را در بین گروه‌ها دقیقاً مشخص کند. در این تحقیق، برای بررسی تفاوت دوجه دوی گروه‌ها از آزمون LSD استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که تقریباً تفاوت میانگین‌ها در همه شهرهای مورد

بررسی معنی دار بوده است. همچنین، نتایج به دست آمده از آزمون LSD برای مقایسه بین گروه‌های اشتغال نشان می‌دهد که بیشترین تفاوت میانگین‌ها را جوانان شاغل در بخش دولتی با سایر گونه‌های مشاغل دارند و نسبت به سایر گونه‌های اشتغال میانگین بالاتری در میزان امید به آینده کسب کرده‌اند.

تحلیل رگرسیونی متغیر امید به آینده: برای سنجش میزان اثر متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اقتصادی بر امید به آینده، از تحلیل رگرسیونی چندمتغیره به روش گام به گام استفاده شده است. یکی از پیش فرض‌های مورد استفاده در تحلیل رگرسیون مستقل بودن خطاها یا باقی‌مانده‌ها از همدیگر است. به عبارت دیگر، لازم است همبستگی بین خطاهای ممکن در اندازه‌گیری تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته وجود نداشته باشد؛ این امر از طریق آزمون «دوربین- واتسون» صورت می‌گیرد. در مطالعات علوم اجتماعی معمولاً مقادیر در محدوده بین ۱/۵ تا ۲/۵ مورد قبول است که نشان می‌دهد شرط استقلال خطاها^۱ از یکدیگر برای متغیرهای مستقل برقرار است.

پیش فرض دیگر برای صحت انجام تحلیل رگرسیونی عدم وجود هم خطی چندگانه در مدل رگرسیونی^۲ است. عدم هم خطی، دلالت به این موضوع دارد که بین متغیرهای مستقل همبستگی وجود ندارد. به این منظور میزان ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل نباید بیش از ۰/۷ باشد.

با فرض پیش فرض‌های فوق، در مدل رگرسیونی برای امید به آینده بر ورود متغیرهای سرمایه‌ای انجام گرفته است. چنانچه در جدول ۷ مشاهده می‌شود ضریب همبستگی چندگانه برای این مدل رگرسیونی ۰/۵۱۰ و مجذور آن یعنی ضریب تبیین معادله رگرسیونی معادل ۰/۲۶۱ و ضریب تبیین تعدیل شده معادل ۰/۲۵۷ است؛ یعنی ۲۶ درصد از تغییرات امید به آینده جوانان توسط این سه متغیر که در معادله رگرسیونی باقی مانده‌اند تبیین می‌شود. بر این اساس مدل رگرسیونی متغیر امید به آینده به شرح زیر خواهد بود:

$$\text{امید به آینده} = ۵۵/۷۸۲$$

$$+ (سرمایه اقتصادی) ۰/۱۰۹ + (سرمایه فرهنگی) ۰/۲۶۰ - (سرمایه اجتماعی) ۰/۴۰۷ +$$

بر اساس معادله فوق، ملاحظه می‌شود که متغیر امید به آینده بیش از هر چیز از سرمایه اجتماعی و سپس سرمایه فرهنگی تاثیر می‌پذیرد. در نهایت سرمایه اقتصادی با بتای ۰/۱۰۹ کمترین تاثیر را در بین متغیرهای مورد بررسی بر امید به آینده جوانان دارد.

جدول ۷: نتایج تحلیل رگرسیونی متغیر امید به آینده

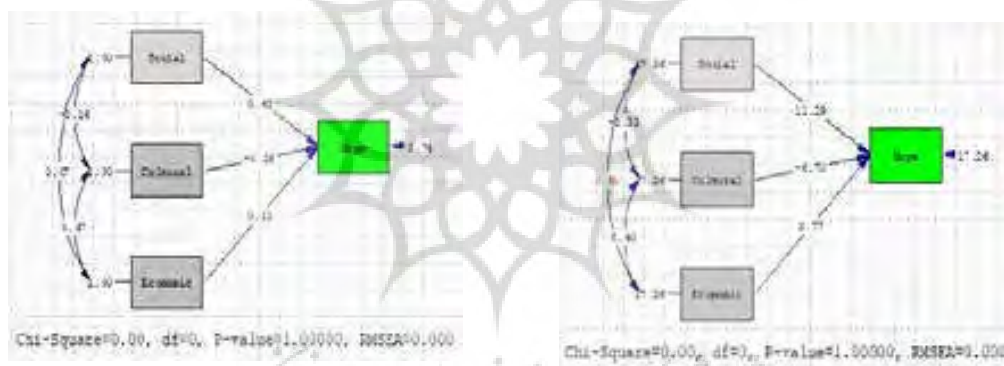
سطح معنی داری	T	بتا	متغیر	۰/۵۱۰	ضریب همبستگی چند گانه
۰/۰۰۰	۱۸/۲۴۳	---	عرض از مبدأ	۰/۲۶۱	ضریب تبیین

- 1 Independence of residuals
- 2 Multicollinarity & Singularity

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

۰/۰۰۰	۱۱/۴۵۸	۰/۴۰۷	سرمایه اجتماعی	۰/۲۵۷	ضریب تبیین تصیح شده
۰/۰۰۰	-۶/۸۳۴	-۰/۲۶۰	سرمایه فرهنگی	۱/۲۹۵	کمیت دوربین واتسون
۰/۰۰۴	۲/۸۶۸	۰/۱۰۹	سرمایه اقتصادی	۷۱/۳۰۰	کمیت f
				۰/۰۰۰	سطح معنی داری

همچنین، به منظور تحلیل مسیر و ترسیم مدل ساختاری متغیرهای تاثیرگذار بر امید به آینده جوانان از نرم افزار LISREL بهره گرفته شده است. از میان شاخص های نیکویی برازش، مقدار RMSEA به دست آمده برابر ۰/۰۰۰ می باشد که در مطالعات اجتماعی تا ۰/۰۵ قابل قبول ارزیابی می شود. سایر شاخص های برازش مدل کی دو و درجه آزادی نیز صفر است که نشان می دهند که برازش مدل کامل می باشد. بررسی نتایج تحلیل مسیر متغیرهای تحقیق بر امید به آینده نشان می دهد در میان اشکال سه گانه سرمایه، سرمایه اجتماعی با اثر مستقیم ۰/۴۱ بیشترین تاثیر را بر امید به آینده جوانان داشته است. بعد از آن، سرمایه های فرهنگی و اقتصادی هر کدام با اثر کل ۰/۲۶ و ۰/۱۱ بر امید به آینده جوانان تاثیرگذار بوده اند.

شکل ۱: مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب رگرسیونی استاندارد شده و ضرایب T

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان انجام گرفته است. با توجه به سوال های آغازین پژوهش، امید به آینده جوانان کمی بیشتر از حد متوسط بوده، اما از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. همچنین، در میان مولفه های سه گانه امید به آینده، نگرش بدبینانه به آینده میانگین بیشتری نسبت به مولفه های نگرش خوش بینانه و تفکر آینده نگرانه داشته است. این امر حاکی از آن است که جوانان در ارزیابی خود از امید به آینده بیشتر بر کاهش عوامل منفی و ناامید کننده تاکید داشته اند تا عوامل مثبت و امیدانگیز. لذا با توجه به شرایط حاکم بر دوره جوانی و ویژگی های آن، جوانان عوامل پیش روی امیدواری را بیشتر از عوامل زمینه ساز آن مورد توجه دارند. میزان سرمایه اجتماعی برابر ۶۴/۴۶ درصد

برآورد شده که نشان از سرمایه اجتماعی نه چندان بالای جوانان مورد مطالعه دارد. هر چهار مولفه سرمایه اجتماعی میانگین متوسط به بالایی دارند؛ به طوری که بعد انسجام اجتماعی دارای بالاترین میانگین و بعد اعتماد بین فردی دارای کمترین میانگین در میان ابعاد سرمایه اجتماعی می‌اشد. سرمایه فرهنگی هم با میزان ۴۷/۷ پایین‌تر از متوسط است و شاید این امر به این دلیل است که سرمایه فرهنگی دیگر در جامعه امروز تشخیص و تمایز چندانی برای قشر جوان ایجاد نمی‌کند و در نتیجه جوانان مثل سابق به دنبال کسب سرمایه فرهنگی نیستند. سرمایه اقتصادی دارای کمترین میزان در بین اشکال سه گانه سرمایه است. پایین بودن میزان سرمایه اقتصادی می‌تواند ناشی از این قضیه باشد که جوانان اکثراً در حال سپری کردن دوران تحصیلی خود هستند و یا اینکه هنوز به ثبات اقتصادی مطمئن دست پیدا نکرده‌اند.

اساس کار پژوهش حاضر مبتنی بر تبیین امید به آینده جوانان به عنوان متغیر وابسته تحقیق براساس عوامل سرمایه‌ای است. امیدوار بودن مهمترین انگیزه در زندگی انسان است. امید منشا هر پویایی و پیشرفتی در زندگی انسان است، زیرا اگر کسی امید به چیزی داشت، به آن دست می‌یابد و زمینه‌های دستیابی آن هدف را برای خود مهیا می‌کند. اسنایدر و همکاران امید را به عنوان حالت انگیزشی مثبت می‌دانند که بر احساس موفقیت، به عنوان عامل فعال (انرژی و هدفگرایی) و مسیر (برنامه‌ریزی رسیدن به هدف) عمل می‌کند. امیدواری درخواستی است که یک فرد برای آینده خود دارد. امید ادراک افراد را در مورد توانایی‌های گسترش راهبردها در جهت رسیدن به هدف و حفظ انگیزتگی تا رسیدن به هدف نشان می‌دهد (Snyder et al, 2003, p.113 به نقل از فولادیان، ۱۳۹۲: ۱۳۹).

یافته‌های استنباطی پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و چهار مولفه آن (شامل انسجام اجتماعی، اعتماد بین فردی، مشارکت اجتماعی و اعتماد نهادی) ارتباط مثبت و معنی داری با امید به آینده دارند. سرمایه اجتماعی از طریق پیوندها و روابط اجتماعی دستیابی به اهداف را تسریع می‌کند. طبق نظر اسنایدر، امید فرایند تعیین اهداف و طراحی راهکارها و ایجاد انگیزه برای رسیدن به اهداف است. در نتیجه، افرادی که از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردار باشند، به آینده امیدوارتر خواهند بود. بورديو سرمایه اجتماعی را شامل روابط اجتماعی می‌داند که فرد می‌تواند برای دسترسی به منابع با کسانی که در ارتباط است، استفاده کند. او بر آن است که شبکه تماس‌های اجتماعی به خودی خود ایجاد نمی‌شود، بلکه همانند سرمایه انسانی یا فیزیکی محصول راهبردهای کاربردی و برنامه‌ریزی شده سرمایه‌گذاری است (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳۷).

از طرف دیگر، انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دارد. به عبارتی، انسجام در کل، ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه‌ها و خرده‌فرهنگ‌های تمایز یافته

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

است. انسجام اجتماعی به عنوان قوی‌ترین عامل برای رویارویی موفقیت‌آمیز و آسان افراد در زمان درگیری با شرایط تنش‌زا شناخته شده و تحمل مشکلات را برای افراد تسهیل می‌نماید.

تحقیقات و بررسی‌ها حاکی از آن است که داشتن حمایت اجتماعی می‌تواند در رضایت و امید به زندگی افراد تأثیرگذار باشد. بدیهی است که همه انسان‌ها در هنگام گرفتاری‌ها به حمایت اطرافیان و دوستان خود نیاز دارند تا احساس امنیت کنند. لذا هر چه احساس حمایت و انسجام اجتماعی از سوی دیگران در افراد بیشتر باشد، میزان امیدواری آنان نیز افزایش می‌یابد. احساس انسجام و حمایت اجتماعی به دو روش رضایت از زندگی و امیدواری را متأثر می‌سازد: به صورت مستقیم و به صورت غیرمستقیم (Van Leeuwen, 2010). در واقع احساس حمایت و انسجام یک کمک دو جانبه است که موجب خلق تصور مثبت از خود، پذیرش خود، امیدواری، احساس عشق و رضامندی می‌گردد و اضطراب را کاهش می‌دهد و تمام این‌ها به فرد فرصت خودشکوفایی و رشد را می‌بخشد (قنواتیان و همکاران، ۱۳۸۱).

شیرر و کارور (۱۹۸۶) به این نتیجه رسیدند که افراد خوشبین و امیدوار در هنگام بروز موقعیت‌های مشکل‌زا از مقابله مسئله مدار استفاده کرده، به جستجوی حمایت اجتماعی بر می‌آیند و در ضمن بر جنبه‌های مثبت رویدادهای منفی، تأکید و تمرکز می‌کنند (کشاورز و وفاییان، ۱۳۸۶: ۵۴). اسلامی نسب (۱۳۷۲) معتقد است که امیدواری بر کیفیت روابط با دیگران نیز تأثیر می‌گذارد به طوری که افراد ناامید به ندرت می‌توانند با سایرین ارتباط رضایت بخشی برقرار کنند. پس همواره احساس تنهایی کرده و در انتظار شکست به سر می‌برند و وقایع کوچک را خیلی بد تعبیر می‌کنند (علیپور و اعراب شیبانی، ۱۳۹۰: ۷۳).

یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی می‌باشد. میزان امید به آینده افراد جامعه، بر تمایل آنان به همکاری و مشارکت تأثیر می‌گذارد. یکی از پیش شرط‌های مشارکت، قابلیت و ظرفیت متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با دیگران است. وفاق اجتماعی دو شکل اصلی یعنی پیش‌بینی‌پذیری رفتارهای اجتماعی و تعامل اجتماعی حل می‌کند. با حل دو مشکل فوق و همزمان با ظهور و اعتماد متقابل زمینه برای همکاری و مشارکت اجتماعی فراهم می‌آید (چلبی، ۱۳۷۲، ص ۱۹). به نظر اسلندر، ما نیاز به تعامل و مشارکت با هم داریم و باید از محدوده‌های آشنا و درون گروه‌ها فراتر برویم و به افراد دیگری که متفاوت از ما و ناشناس برای ما هستند، اعتماد کنیم. کمک‌های خیرخواهانه نمونه‌ای از این امر است. کسانی که دارای اعتماد عام گرایانه هستند، در خود احساس نوعی التزام اخلاقی در جهت کمک به بیگانگان دارند (اسلندر، ۲۰۰۱: ۱۰۴ به نقل از غفاری و نوابی ۱۳۸۸: ۲۱۶).

نتایج تحقیق هزار جریبی و صفری شالی (۱۳۸۸) نشان داده است که متغیر امید به آینده اجتماعی به واسطه متغیر اعتماد اجتماعی تأثیر فزاینده‌ای بر میزان رضایت افراد دارد. این نشان می‌دهد هر چه میزان امید به آینده اجتماعی بیشتر باشد، احساس اعتماد و در نهایت رضایت از زندگی بیشتر شده و در مقابل

افرادی که امید زیادی به آینده و جامعه ندارند، رضایت کمتری از زندگی دارند. در عین حال امید به آینده فردی بر امید به آینده و جامعه تأثیرگذار بوده و از آن نیز تأثیر می‌پذیرد. (هزارجریبی و صفری شالی ۱۳۸۸، ص ۲۱). مطابق نتایج برخی از پژوهش‌ها، افراد امیدوار و شادمان، روابط قوی‌تری با دوستان، همسر و همسایگان و بستگان خود دارند (فولادیان، ۱۳۹۲: ۱۳۹).

در میان متغیرهای تحقیق، سرمایه فرهنگی ارتباط منفی و معنی داری با امید به آینده جوانان دارد. در تبیین این موضوع می‌توان گفت که جوانانی که از سرمایه فرهنگی بالاتری برخوردار هستند در جامعه سازوکارهای لازم و بستر مناسب برای امید به آینده این قشر از جوانان به طور مقتضی وجود ندارد و این امر باعث می‌شود که افزایش سرمایه فرهنگی به کاهش امید به آینده جوانان منجر شود. سرمایه اقتصادی هم تأثیری در امید به آینده جوانان نداشته است. بنابراین می‌توان گفت که در ارتقای امید به آینده جوانان عواملی غیر از موارد اقتصادی موثر بوده‌اند و سرمایه اقتصادی نقش تأثیرگذاری در امید به آینده جوانان ایفا نکرده است. از طرف دیگر، می‌توان بیان کرد که با توجه به اقتضای سنین جوانی عوامل اقتصادی امید به آینده جوانان را تحت الشعاع قرار نداده است و این امر به ماهیت نگرشی بودن امید به آینده در میان جوانان مربوط می‌شود.

پیشنهادها

سرمایه اجتماعی هم در زمره متغیرهایی است که همبستگی مثبت و معنی داری با امید به آینده جوانان داشته است. سرمایه اجتماعی حاصل وجود شبکه‌هایی است که افراد در جامعه به آنها تعلق دارند و با آنها هویت پیدا می‌کنند. مکانیزم‌های مختلفی وجود دارد که به واسطه مولفه‌های سازنده آن می‌توان امید به آینده جوانان را بهبود بخشید. برای مثال، می‌توان مشارکت اجتماعی را به شیوه‌های مختلف در جوانان تقویت کرد یا می‌توان جوانان را در سمن‌ها و ... مشارکت داد یا با آگاهی‌بخشی به جوانان از طریق رسانه‌های جمعی اعتماد بین‌نهادی را تقویت کرد.

به نظر می‌رسد رسانه‌های جمعی و اجتماعی کارترین ابزار در این راستا می‌توانند باشند. همچنین، اداره کل ورزش و جوانان می‌تواند با حمایت و پشتیبانی همه جانبه از سازمان‌های مردم‌نهاد و واگذاری مسئولیت‌های مقتضی به جوانان در مسیر افزایش سرمایه اجتماعی و امید به آینده حرکت کند.

با توجه به نتایج تحقیق، سرمایه فرهنگی ارتباط معکوس و معنی داری با امید به آینده جوانان استان آذربایجان شرقی دارد. به نظر می‌رسد سرمایه فرهنگی بر خلاف امید به آینده عمل می‌کند و افزایش سرمایه فرهنگی، کاهش امید به آینده جوانان را به همراه خواهد داشت. در این میان، نقش سازمان‌هایی همچون اداره ورزش و جوانان، مراکز دانشگاهی و ... مهم‌تر به نظر می‌رسد. بنابراین، از چنین سازمان‌هایی انتظار می‌رود که برای اقشار با سرمایه فرهنگی بالا، با راهکارهایی نظیر ارائه تبلیغات فرهنگی، برگزاری

تحلیل ساختاری نقش عوامل سرمایه ای در امید به آینده جوانان

دوره‌ها و کارگاه‌های مرتبط و ... در جهت همسو کردن سرمایه فرهنگی و امید به آینده جوانان اقدامات موثری انجام دهند یا اینکه زمینه‌های امیدبخش مرتبط با سرمایه فرهنگی بیشتر جوانان را فراهم آورند.

منابع

- احمدی، سیروس؛ کیوان آرا، محمود؛ صادقی، زهرا و ابتکاری، محمدحسین. (۱۳۹۸). «ارتباط سرمایه اجتماعی با امید به آینده در بین بیماران مبتلا به سرطان در بیمارستان سیدالشهدا شهر اصفهان». مجله علوم پزشکی خراسان شمالی. دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۱-۷.
- افشانی، سید علیرضا و جعفری، زینب. (۱۳۹۵). «رابطه سرمایه اجتماعی و امید به آینده در بین دانشجویان دانشگاه یزد». علوم اجتماعی. س ۲۵، ش ۷۳، صص ۹۲-۱۱۵.
- استونز، راب. (۱۳۸۸). متفکران بزرگ جامعه شناسی. مهرداد میردامادی. تهران: نشر مرکز
- امیرخان نژاد، امیرعلی و صباغ، صمد. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه بین بیگانگی اجتماعی، فقر اقتصادی و اعتقادات دینی با امید به آینده دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرنده». مطالعات جامعه شناسی. سال ۷، شماره ۲۶، بهار، صص ۷-۱۹.
- خواجه نوری، بیژن؛ مومنی، مریم و هوشیار، آزاده. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه دینداری و امیدواری اجتماعی در دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهر شیراز». جامعه شناسی کاربردی. سال ۲۶، شماره پیاپی ۵۹، شماره سوم، صص ۱۹۵-۲۰۸.
- دل آویز، علی. (۱۳۸۴). «بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نگرش به توسعه سیاسی». پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، جامعه شناسی، دانشگاه تبریز.
- رمضانی، محمد علی. (۱۳۸۶). «رابطه بین سرمایه اجتماعی و شدت جرم». پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، جامعه شناسی، دانشگاه تبریز.
- فرخ نژاد کشکی، داود؛ محمدی، اصغر و حقیقتیان، منصور. (۱۳۹۷). «بررسی عوامل جامعه شناختی موثر در امید به آینده حاشینه نشینان تبریز». مطالعات جامعه شناختی شهری. سال ۹، شماره ۲۹، صص ۸۱-۱۰۸.
- فولادیان، احمد. (۱۳۹۲). «بررسی میزان امید به آینده و عوامل اجتماعی موثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد». فصلنامه علمی- پژوهشی فقه و تاریخ تمدن. سال ۹، شماره ۳۸، صص ۱۳۷-۱۵۹.
- قنوتیان، مهرانوش؛ جمشیدی میانرود، لیدا و نوروزی ده میران، ویدا. (۱۳۸۱). «بررسی بین رابطه سلامت روان با تفکر پارانوئید و حمایت اجتماعی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز». پایان نامه کارشناسی ارشد، روانشناسی بالینی، اهواز.
- شامپاین، پاتریک. (۱۳۹۳). پیر بودیو. ناهید موید حکمت. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- صالحی پورمهر، حسین. (۱۳۸۶). «بررسی ارتباط بین امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه تبریز». پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد، پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز.
- عباس زاده، محمد؛ سعادت، موسی؛ حبیب زاده، اصحاب و حیدری، رضا. (۱۳۹۱). «سرمایه اجتماعی و سلامت روانی در بین زنان متاهل شهر تبریز». مطالعات امنیت اجتماعی. شماره ۳۲.
- علیپور، احمد و اعراب شیبانی، خدیجه. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین امیدواری و شادکامی با رضایت شغلی در بین معلمان». فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی. سال ۶، شماره ۲۲، صص ۱۴۵.
- علیزاده اقدم، محمدباقر. (۱۳۹۱). «بررسی میزان امید به آینده در بین دانشجویان و عوامل موثر بر آن». جامعه شناسی کاربردی. سال ۲۳، شماره پیاپی ۴۸، شماره ۴، صص ۱۸۹-۲۰۶.
- کشاورز، امیر و وفاپیان، محبوبه. (۱۳۸۶). «بررسی عوامل تأثیرگذار بر میزان شادکامی». فصلنامه اندیشه و رفتار (روانشناسی کاربردی). شماره ۲ (۵)، صص ۵۱-۶۲.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیاد های نظریه اجتماعی. منوچهر صدوری. جاب اول، تهران: نشرنی

- مرادی، علی و صفاریان، محسن. (۱۳۹۷). «مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی و امید به آینده با بی تفاوتی جوانان (مورد مطالعه: شهر کرمانشاه)». مدیریت سرمایه اجتماعی. دوره ۵، شماره ۳، صص ۳۸۵-۴۱۰.
- مردانی فر، فهیمه؛ ظهیری نیا، مصطفی و رستگار، یاسر. (۱۳۹۸). «سرمایه اجتماعی و امید به آینده در میان دانشجویان (مطالعه دانشگاه های شهر بندرعباس)». مدیریت سرمایه اجتماعی. دوره ۶، شماره ۱، صص ۸۵-۱۰۴.
- میرزائیان، بهرام؛ حسن زاده، رمضان و مصلحی جویباری، میترا. (۱۳۹۳). «سهم امید به آینده معلمان زن در پیش بینی شادکامی دانش آموزان دختر». زن و جامعه. سال ۵، شماره ۱، صص ۱۲۱-۱۳۸.
- هزارجریبی، جعفر و آستین فشان، پروانه. (۱۳۸۸). «بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی (با تأکید بر استان تهران)». جامعه شناسی کاربردی. ۲۰(۱)، صص ۱۱۹-۱۴۶.
- هزارجریبی، جعفر و صفری شالی، رضا. (۱۳۸۸). «بررسی رضایت از زندگی و جایگاه احساس امنیت در آن (مطالعه در بین شهروندان تهرانی)». انتظام اجتماعی. سال ۱، شماره ۳، صص ۷-۲۸.
- Chang, E. C. & Disimone, S. L. (2001). "The influence of hope on appraisals, coping and dysphoria: a test of hope theory". Journal of social and clinical psychology, vol. 20, 2: 117-129.
- Cunningham, G., Arnau, R., Rosen, D., Finch, J., Rhudy, J., & Fortunato, V. (2000). "The Relationship between hope and social participation". Journal of Personality, 75, pp. 43-64.
- Fowler, J. H. & Christakis, N. A. (2008). "Dynamic Spread of Happiness in a Large Social Network: Longitudinal Analysis Over 20 Year in the Framingham Heart Study". British Medical Journal, pp. 337-338.
- Fredrichson, B. L. (2009). **Positivity: Groundbreaking research reveals how to embrace the hidden strength of positive emotions, overcome negativity and thrive**. New York: Grown Publishing
- Shaw, M. (2005). "Health Inequality: An Introduction to Theories, Concepts and Methods". Mel Bartley. Cambridge: Polity Press, 2004, pp. 224, £16.99 (PB), ISBN: 0745627803. Int J Epidemiol. 34(2):500-2. Doi: 10.1093/ije/dyi053.
- Scheier, M. F. & carver, C. S. (1986). "Optimism, coping, and health: assessment and implication of generalized outcome expectancies". Health psychology. V. 3, p 219-247.
- Shelton, R.C., Gage-Bouchard, E.A., Jandorf, L., Sriphanlop, P., Thelemaque, L.D., Erwin, D.O. (2016). "Examining Social Capital and Its Relation to Breast and Cervical Cancer Screening among Underserved Latinas in the U.S". J Health Care Poor Underserved. 27(4):1794-811. Doi: 10.1353/hpu.2016.0163 pmid: 27818439.
- Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., Harney, P. (1991). "The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope". Journal of Personality and Social Psychology, 60, 570-585.
- Snyder, C. R., Lopze, S. J., Shorey, H. S., Rand, K. L., & Feldman, D. B. (2003). "Hope theory, measurement and application to school psychology". School psychology quarterly, 18(2), pp. 122-139.
- Snyder, C. R., shorey, H. S., Cheavens, J., Mannpulvers, K. M., Adams, V. H., Wiklund, C. (2002). "Hope and academic success in college". Journal of educational psychology, 94(4), pp 820-826.
- Snyder, C. R. (2000). **Handbook of Hope: Theory. Measure& Applications**. Academic Press. USA.
- Peterson, C. (2000). "The future of optimism". American Psychologist, 55, 44-55.
- Van Leeuwen CM, Post MW, van Asbeck FW, van der Woude LH, de Groot S, Lindeman E. (2010). "Social support and life satisfaction in spinal cord injury during and up to one year after inpatient rehabilitation". J Rehabil Med. 42(3): 265-71. Doi: 10.2340/16501977-0502. PMID: 20411223.